

שנים, מסביר צבי יאיר: יום ולילה, שמש וירח, הר ובקעה, איש ואשה. בדרך הגיל ילכו שנים—רק בנתיב הסבל יילך ההולך לבדו...

האמונה אינה אפוא מקור של שמחה, כרגיל אצל מאמינים. הסיבה היא אולי חוויית השואה היהודית, שהמחבר עמד בה אך אינו חושף אותה בשיריו אלא ברמזים סמויים. ב"שיר פשוט", למשל, מתוודה המשורר שכאשר אלוהים היה אתו, רחקו ממנו הרעות. הבורא חפף עליו והרעות שנדחקו פשוט לא יכלו להגיע אליו. אך, כאשר "רחקת ממני / באו עלי / הרעות / וניצבו כמו הרים / ביני ובינך". כך מסביר מאמין גדול את "הסתרה הפנים" בימי השואה, כי דרכם של מאמינים לא מעטים שהתלבטו בשאלה זו.

יש בקובץ שירים שחסר בהם המוטיב הדתי, והם שירי הגות ונוף. בכל שיר גנוזה מחשבה או חוויה וההבעה קצרה, כמעט אין בה מלים מיותרות. הצימצום הוא כלי מחזיק ברכה לצבי יאיר, כפי שהוא מסביר בשירו "המשורר בעירו". אין רצונו לבוא בקהל מחרפיו ומהלליו, ואדירי-חפצו להיות רואה ואינו נראה ולהשמיע דברו ממחבואים. אך אם יזדמן בקהל יצטרף למקהלה, בין שתהיה מנאצת ובין שתהיה משבחת...

"הוצאות הדרך" הוא שיר נלבב וקטן, הרומז שדרכו של אדם אל מטרותיו עולה לו ביוקר. הוא מבזבז עליה את הוצאות הדרך, ובהגיעו אל שיא שאיפתו הוא עומד ככלי ריק ועלוב.

י.פ.

הר הבית בידינו

"הר הבית בידינו!" (הנוסח המקורי של המברק היה דווקא "הר הבית בידי") הוא

* 'הר הבית בידינו!' / קרבות הצנחנים בירושלים במלחמת ששת הימים; תחקיר ותיאור קרבות; אלוף מוטה גור; עורך: אל"מ גרשון ריבלין; הוצאת מערכות, תשל"ד (אוקטובר 1973); 367 עמ'.

הספר עצמו נחלק לשלושה חלקים. בראשון מציג ד"ר לוטן הגדרות כלליות ונתוני רקע למדיניות הסוציאלית בעולם ובישראל; בשני הוא מתאר את תחום יחסי-העבודה וחוקת-העבודה במדינת-ישראל; ואילו בשלישי הוא סוקר את מצבם ומעמדם של השירותים הסוציאליים במדינת-ישראל ומציג קווים כלליים (כלליים מדי, כמדומה) לעיצובה של מדיניות סוציאלית בעתיד.

ש.י.

מראש צורים

שיריו של צבי יאיר הם שירי אמונה, הנוכחים עים מ"גון נפשו", כווידויו של המשורר בשש משורותיו בלבד: "מעצבון האדמה—/ הפרי המשמח. / מעצב אדם—/ הילד הצור הל/ מיגון נפשי—שירי מתרונן". אף-על-פי-כן מכוחה של האמונה מתרחבת משמעותו של היגון וחובקת שמיים וארץ. יריעותיה של השירה רחבות וגדולות וניכרת בהן השפעתו של ר' שלמה אבן-גבירול. אך השפעה זו מעוכלת בכוח הכשרון, המוצא דרכו בהבעה פשוטה ותמה, ולפעמים קרובות היא גם זכה וצלולה בהגותה ובליריקה שלה. נדמה ש-המשורר מעלה בקלות את בנות השיר והמלים מתנגנות לו מאליהן; והסגנון מלא מוזיקה, ובשירים רבים עושה רושם ביותר יסוד הניגון, שבא מעולם החסידות.

אמונתו של צבי יאיר קוסמית, ומלוא תבל מקומה. הוא מכריז על עצמו בשירו "אני ואתה" כי הוא גרגיר, ואילו ה"אתה" העומד מולו הוא "איום" מלשון "שדי איום ונורא". העימות, או הצימוד, הוא בבדידות. כאשר האדם בודד, אובד, נשכח מלב, ואין שואל, אין מבקש, אין קורא ואין דורש, רק אז באה התחושה של "אני ואתה"—אני לא-כלום, ואתה הכל—והשפע של "אתה" מוציא את האדם מבדידותו ומיגונו. הכל בעולם

* צבי יאיר: מראש צורים (שירים); הקדמה מאת דב סדן; הוצאת "עקד", 1973; 282 עמ'.

אחדים (בהם יורם קניוק על דפי "דבר" ב- חודש פברואר), יש מה לבקר בספר זה, אף בלי להיתפס דווקא להידורו החיצוני.

שנים היו חמרי-הגלם ההיסטוריים של המחבר: יומן המח"ט, שנכתב במהלך הקרב, ומאות תחקירים מפורטים שנערכו אחרי המלחמה לאנשי הגדודים. התוצאה הרצויה צריכה היתה להיות שיחזור מהלכיו של הקרב בצורה מפורטת ו"מקצועית". "חווית הקרב" כבר זכתה לביטוי בספר-החטיבה, "שער האריות", ודומה כי המח"ט חייב היה לדלל כל ענין שאינו קשור במהלכי הקרב ממש. ההיצמדות המרובה לעדויות מהימנות יוצרת הרגשה של מבוכה. יש כאן שילוב של יסודות שאינם עולים יפה בקנה אחד, ורוחב היריעה וגדישותה מפריעים להבנת המהלכים ולעיקוב אחריהם. היצר הדוחק לשוות לספור תכונה של 'ספרותיות' הוא בעוכריו. הרצון להגיש לקורא תיאור מהימן, נקי מסייגים ולופים וטעויות מסוגים שונים, אינו חייב להוליד ספר רחב-יריעה; דומה כי לצורך זה די היה בשורה של מאמרים רציניים ומפורטים ב"מערכות", למשל, כדי להפיק את הלקחים הצבאיים המתבקשים מן הקרב על ירושלים, ותיקוני-עובדות שבספר זה הולכים כיום לטמיון ביער הגדול והסבוך של התיאור על פרטי-פרטיו. אין גם לשכוח את מעמדו של הכותב. אמנם מובלעות פה-יחשם הערות בקרתיות, אך אין ניתוח צבאי של מהלכי הקרב שאחריו התנהלו גם בצינעה רבה—ויכוחים אחדים במישור הצבאי ה"טאקטי ה"טהור", ומובן שהמחבר לא יכול היה לעבור גם לניתוח הרקע הפוליטי ה"קונקרטי, הנשאר תחמו של ההיסטוריון. לכן מופרך אפוא בעינינו המאמץ, שהוא מיותר מלכתחילה.

בדיעבד, מכל-מקום, יכול הקורא למצוא בספר את התיאור המימן והמוסמך ביותר של פרטי הקרב מרחוב לרחוב, מתעלה לתעלה ומסימטה לסימטה בירושלים. שיאה הדראמטי של מלחמת-67 איננו מתגמד גם אחרי מערכה קשה ועקובה-מדם יותר ממנה. **ב.ט.**

סיפור כיבושה של מזרח ירושלים על-ידי חטיבה של צנחני מילואים בפיקודו של המח"ט מרדכי (מוטה) גור. איסוף החומר והכתיבה נמשכו זמן רב וגרם מזלו של הספר שייצא לשוק אחרי מלחמת-אוקטובר. לא מעטים מן הנזכרים בדפי ספר זה נהרגו במהלך המלחמה האחרונה, בעת הקרבות על חציית התעלה והרחבת ה"מאחז" הישראלי ממערב לתעלת סואץ, ועובדה זו משווה ל-ספר ממד טראגי עמוק, אך מזלו הביש של הספר גרם שסיפורו של נצחון דראמטי הופיע בדפוס בעקבות דבר שאפשר לכנותו בזהירות אי-הצלחה צבאית ולאחר שנקלעה ה"תודעה הישראלית ממרומי הבטחון-העצמי ונחיתות-הדעת אל מעמקי דיכודך וספק. כך אירע שכבר זכה הספר לבקרות קטלניות ששפכו עליו זעם שאין הוא ראוי לו ונטפלו לזוטות.

המלחמה על ירושלים כבר תוארה וסוקרה בשלושה ספרים. התודעה ההיסטורית של מלחמה הזאת, האופי האינטנסיבי של הלחימה בשטח בנוי בפרק-זמן קצר ובהול—ומה עוד מלחמה על ירושלים העתיקה, עתירת הסמלים והיוקרה—היא שהמריצה את חטיבת הצנחנים לבקש להנציח את הלחימה בשני ספרים. אחד מהם, "שער האריות", היה שיח-זור סובייקטיבי מנקודת-מבט בלתי-מבוקרת של חיילי החטיבה, ואילו השני מבקש להיות שיחזור אובייקטיבי מהימן של מהלכי הקרב. אי-אפשר לנזוף במח"ט שעשה מאמץ ניכר בתיחקור ושיחזור שעה שקרבות 1948 בירושלים עדיין לא שוחזרו באותה מידה של מהימנות, ועוד פחות מכך אפשר להאשימו בביטול-זמנם של חיילי החטיבה; תיחקורים מפורטים מעין אלה הם חלק משיגרה (נחור צה!) של כל קרב שהסתיים.

קיצורו של דבר, יש לבחון את ספרו של מוטה גור לא רק לאורה של מלחמת-אוקטובר, ויש להניח שכעבור זמן ישמש תעודה היסטורית מוסמכת ומסמך צבאי מאלף. שנות דור או אף יותר תחלופנה עד שייתכן לשחזר כך קרבות מן המערכה האחרונה. אם כן, בלי להתאנות אל הספר כמו שעשו